

ОДНОС ПРЕСУДЕ И ОПТУЖБЕ

Основни проблем који се у овом односу поставља јесте питање објективног идентитета пресуде и оптужби. Питање субјективног идентитета пресуде и оптужбе уопште није спорно, ни у теорији ни у пракси, али је спорно питање објективног идентитета.

Формалну страну питања објективног идентитета претставља питање правне квалификације дела које се пред судом претреса на основу поднете оптужбе. Ово питање, углавном, није ни досад било спорно, јер је у пракси преовладало мишљење да суд није везан за правну квалификацију дела из оптужбе. По овом питању неће убудуће више бити никакве сумње, пошто је Законик о кривичном поступку од 10 септембра 1953 то питање јасно решио у чл. 325, ст. 2, на тај начин што је прописао да „суд није везан за предлоге тужиоца у погледу правне оцене дела“. Исто становиште заузима и већина наших процесуалиста (као напр.: Др. Н. Огорелица, Казнено-процесуално право, Загреб 1899, стр. 542—545; Др. Б. Марковић, Уџбеник Кривичног судског поступка, Београд, 1937, стр. 450—452; Др. М. Доленц, Теорија судског кривичног поступка, Београд, 1933, стр. 217—219; и други).

Материјалну страну питања објективног идентитета претставља да ли је суд безусловно везан за чињенични опис дела из оптужбе, или може као основу пресуде узети чињенично стање које је утврђено на претресу, уколико се описано и утврђено чињенично стање не слажу али су у међусобној вези.

У Закону о кривичном поступку од 12 октобра 1948 налази се само једна кратка, нејасна и непрецизна одредба о објективном и субјективном идентитету. То је чл. 244, ст. 2, који гласи: „Пресуда се може односити само на оно лице које је обухваћено оптужбом и само на оно дело које је предмет оптужбе“. Овај текст довео је до разних тумачења и схватања, што је имало за последицу и разнолику праксу.

Нацрт Законика о кривичном поступку који је Савезно извршно веће поднело Народној скупштини, садржавао је у чл. 322, ст. 3, врло прецизну одредбу о објективном идентитету. Тим прописом требало је да суд добије овлашћење да на основу чињеничног стања, утврђеног на главном претресу донесе пресуду, ако из чињеница изнетих у оптужби и оних утврђених на претресу „проиилази други опис истог дела“. Формулација чл. 322, ст. 3, нацрта није остављала места сумњи и различитим интерпретацијама. У вези са овим чланом нацрта у „Образложењу нацрта за Законик о кривичном поступку“ (издање Савезног извршног већа, Београд, 1953, стр. 130—134) дају се врло убедљиви и логични мотиви овакве солуције. Међутим, у коначној редакцији Законика о кривичном поступку ова солуција није усвојена, тако да је питање материјалне стране објективног идентитета пресуде и оптужбе остало нерешено.

Законик о кривичном поступку од 10 септембра 1953 садржи у чл. 325, ст. 1, одредбу да се пресуда може односити „само на дело које је предмет оптужбе садржане у поднесеној односно на главном претресу измењеној или проширеној оптужници“. Ако заступник тужбе измени оптужницу у смислу чл. 316 и 317 Законика, на основу чињеничног стања утврђеног на главном претресу, тада је ситуација јасна. Но, ако заступник тужбе не измени оптужницу а чињенично стање утврђено на главном претресу није идентично са чињеничним стањем у оптужници, суд не може да донесе правилну пресуду, ако мора да се придржава чињеничног стања описаног у оптужници.

У вези са разликом између чл. 322, ст. 3, нацрта Законика и усвојене коначне редакције чл. 325, ст. 1, Законика, поставља се питање да ли је законодавац, тиме што је одбацио формулацију дату у нацрту, јасно и дефинитивно заузео став у питању материјалне стране објективног идентитета. Изгледа да није, јер формулација чл. 325, ст. 1, Законика не даје чврсту основу за закључак да је суд безусловно везан за опис дела у оптужници. Супротно, али неубедљиво, објашњење дато је у „Законику о кривичном поступку са објашњењима и напоменама“ (издање „Архива за правне и друштвене науке“, Београд, 1953, стр. 268—272).

Ако би се стало на гледиште да је суд безусловно везан за опис дела у оптужници, тада би — ако заступник тужбе из било којих разлога не измени оптужбу према чињеничном стању утврђеном на претресу — могло и убудуће доћи до следећих ситуација:

1) да суд ослободи оптуженог, иако се на главном претресу тачно утврди да је извршио одређено кривично дело, генусно исто као оно из оптужнице. На пример, ако је Н. Н. оптужен због кривичног дела из чл. 251 Кривичног законика, а суд нађе да стоји кривично дело из чл. 249 Кривичног законика, или обратно. Или кривично дело из чл. 138 и чл. 135 Кривичног законика, или чл. 137 и чл. 136 Кривичног законика и слично;

2) да суд осуди оптуженог за кривично дело које стоји у оптужници, иако је очигледно да није у питању то кривично дело, већ неко друго — генусно исто, без обзира да ли је то у корист или на штету оптуженога;

3) да се због оваквог односа пресуде и оптужбе кривични поступак одуговлачи због жалби и укидања пресуда, што је на штету васпитног дејства пресуде, као инструмента казнене политике друштва.

Безусловним везивањем суда за оптужницу крше се принципи материјалне истине и законитости у корист акузаторског начела, тако да изгледа као да је акузаторско начело циљ а не средство. Међутим, формулација чл. 325, ст. 1, Законика о кривичном поступку дозвољава и такво интерпретирање.

У оваквој ситуацији била би најправилнија таква интерпретација чл. 325, ст. 1, Законика о кривичном поступку, која би омогућавала суду да сваког оптуженог осуди баш за оно кривично дело

које је он стварно извршио, а које одговара објективној стварности, па и ако се на главном претресу утврђено чињенично стање не слаже у потпуности са чињеничним стањем из оптужнице — под условом да су у питању генусно иста дела и да је оптужени имао могућности да изнесе своју одбрану. Тиме би се у потпуности поштовала начела материјалне истине и законитости, а то би одговарало и праведности и духу социјалистичког хуманизма.

Оваквом интерпретацијом суд ниуколико не би преузимао функцију гоњења нити кришио начело *nemo iudex sine actore*, јер се ради о лицу које је већ оптужено за одређену радњу односно пропуштање, већ би на тај начин суд био самосталнији у односу на оптужбу, наравно у границама чињеница утврђених на претресу и изнетих у оптужби, и без бојазни да би то било на штету могућности за правилну одбрану оптуженог.

Како су се досадашње схватање и примена чл. 244, ст. 2, ра нијег Закона о кривичном поступку одржавали у пракси, показују следећи примери:

а) Укидајући делимично пресуду једног окружног суда, Врховни суд НРС заузима овакво становиште:

„У односу на оптуженог Р. В., а поводом жалбе јавног тужиоца, Врховни суд налази да је у односу на овог оптуженог првостепена пресуда заснована на повредама кривичног поступка.

„Пре свега побијаном пресудом повређен је пропис чл. 244, ст. 2, Закона о кривичном поступку што чини повреду из чл. 264, ст. 1, т. 4, Закона о кривичном поступку, јер се пресуда може односити само на оно дело које је предмет оптужбе. У овом случају оптужени В. оптужен је да је извршио кривично дело из чл. 120 Кривичног законика, помагањем извршиоцима кривичног дела из чл. 100 и 103 Кривичног законика, описаним у оптужници јавног тужиоца од 10 априла 1953 године, при којој оптужници је јавни тужилац остао и на главном претресу, док је према изреци побијане пресуде оглашен кривим што одметнике наведене у побијаној пресуди, знајући их као извршиоце кривичног дела из чл. 100 и 103 Кривичног законика, није властима пријавио, чиме је учинио кривично дело из чл. 280, ст. 1, Кривичног законика.

„Како из овога излази јасно да је окружни суд таквом изменом чињеничног стања прекорачио оптужницу, то стоји повреда кривичног поступка због које се пресуда мора укинути“ (Пресуда Врховног суда НРС КЖ — 1130/53 од 29 јуна 1953.)

б) Одбијајући жалбу јавног тужиоца против ослобођавајуће пресуде једног окружног суда, Врховни суд је нашао:

„Окружни јавни тужилац је Ђ. и Ј. оптужио за кривично дело проневере, и то оптуженог Ђ. из чл. 322, ст. 2, а оптуженог Ј. из чл. 322, ст. 1, Кривичног законика и при тој оптужници је остао до краја главног претреса.

„Међутим, на основу изведених доказа суд није могао утврдити да су оптужени извршили кривично дело за које се оптужују, јер није утврђено да су од појављеног мањка штогод противправно присвојили новца, а појављени мањак није доказ

да је учињена проневера. Напротив суд је утврдио да се у конкретном случају како у односу на оптуженог Ђ., тако и у односу на оптуженог Ј., мањак могао појавити због њиховог алкавог рада и непридржавања прописаних правила службе, с обзиром да је оптужени Ђ. због ликвидирања продавнице и уступања локала другом предузећу за врло кратко време (дан и по) морао да распрода робу велике вредности, па су се због тог ванредног и наглог повећања посла појављивале грешке и пропусти, као што је био случај са сведоком С., коме у рачун није унета и куповина одела од 7.000.— динара. Затим је сведок М. Ч., претседник среског савеза, посведочио да је до грешака у пословању могло доћи и због промене цена роби, као и што предузеће није на време вршило обрачун око раздужења, а пропусти у раду оба оптуженика констатовани су и ревизијским налазом од 21 фебруара 1952 године, као и неправилан рад између комерцијалног одељења, стоваришта и продавнице, док је за оптуженог Ј. утврђено да је без премеравања примио 1.282 кгр. оловног арсената, а кад је предао продавницу оптуженом Ђ. било је мање арсената за 107 кгр., ма да оптужени истим није руковао. Коначно је утврђено да је оптужени Ђ. оптуженом Ј. при поласку на добровољни рад предао на брзину продавницу и да се у пословању оптуженог Ђ. у времену од 1 октобра до 31 децембра 1951 године појавио вишак за 31.123.— динара.

„Јавни тужилац ни у жалби не нуди никакве нове доказе којима би се утврдило да су оптужени извршили кривично дело проневере из чл. 322, ст. 2, односно ст. 1, Кривичног законика, па зато неосновано побија чињенично стање изнето у првостепеној пресуди као погрешно утврђено.

„Неоснован је и навод жалбе да је првостепеном пресудом учињена повреда прописа кривичног поступка тиме што окружни суд, уколико је нашао да у делима оптужених не стоји кривично дело проневере, ове није огласио кривим за кривично дело несавесног рада у служби из чл. 317 Кривичног законика. Ово са разлога што је суд по чл. 244, ст. 2, Закона о кривичном поступку везан за дело — радњу из оптужнице, па пошто Ђ. и Ј. нису оптужени за радњу која би садржавала елементе кривичног дела из чл. 317 Кривичног законика, за то дело их није могао огласити кривим, јер би тиме оптужбу прекорачио — чл. 264, ст. 1, т. 4, Закона о кривичном поступку.“ (Пресуда Врховног суда НРС, КЖ — 2507/52 од 7 априла 1953.)

в) У решењу Врховног суда НРС (КЖ — 2101/52 од 12 децембра 1952) којим се укида пресуда једног окружног суда утврђује се, између осталог, следеће:

„Решавајући по жалби овај суд је својим решењем КЖ — 5/52 од 6 фебруара 1952 пресуду окружног суда К — 61/51 од 28 новембра 1951 укинуо због прекорачења оптужбе. Наиме, оптужницом јавног тужиоца оптужени је био оптужен за продужено кривично дело проневере из чл. 322, ст. 2, Кривичног законика, зато што је у намери прибављања противправне имовинске користи присвојио настали мањак у оштећеној задрузи, а пресудом окружног суда оглашен кривим за продужено кривично дело несавесног рада у служби из чл. 317, ст. 2, Кривичног законика, што је немарно и алкаво пословао у продавници, услед чега му је и настао мањак у истој продавници. Према томе, очигледно је да је окружни суд прекорачио оптужбу, јер је оптуженог огласио кривим за кривично дело које је из чињеничног стања на претресу проистекло, а које се дело не садр-

жи у чињеничном стању из оптужнице, па је уствари огласио оптуженог кривим за кривично дело које није било предмет оптужбе.“ — У даљем образложењу цитираног решења наводи се, да се пресуда, по други пут, укида због погрешно утврђеног чињеничног стања. Окружни суд је после првог укидања пресуде прихватио чињенично стање и квалификацију дела према оптужници, и оптуженог огласио кривим за кривично дело из чл. 322, ст. 2, Кривичног законика.

Из наведених примера види се какво је становиште заузимао Врховни суд НРС по питању односа пресуде и оптужбе, као и последице таквог становишта који окружни судови не прихватају увек. У првом примеру укинута је пресуда окружног суда због прекорачење оптужбе и предмет враћен на поновно суђење. У другом примеру потврђена је ослобађајућа пресуда оптуженог, за кога и првостепена и другостепена пресуда утврђује да је извршио кривично дело, а у трећем примеру првостепена пресуда први пут је укинута због прекорачења оптужбе, а други пут због погрешно утврђеног чињеничног стања мада је првостепени суд на другом претресу и у пресуди у потпуности прихватио оптужбу у целости.

Ако би се и чл. 325, ст. 1, Законика о кривичном поступку схватио и примењивао као чл. 244, ст. 2, Закона из 1948 пракса ће се и убудуће колебати, што се може штетно одразити на рад судова.

Бранко Петрић